

Dansk skabspurisme og norsk skabsliberalisme: holdninger til påvirkningen fra engelsk

Kristiansen, Tore; Gregersen, Frans

Published in:
Fra holtijar til holting

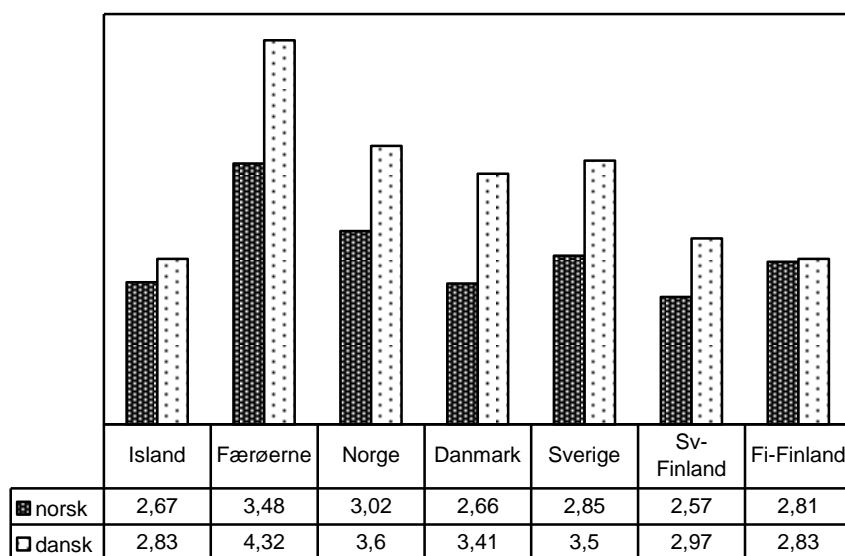
Publication date:
2012

Citation for published version (APA):
Kristiansen, T., & Gregersen, F. (2012). Dansk skabspurisme og norsk skabsliberalisme: holdninger til påvirkningen fra engelsk. I U. Røyneland, & H-O. Enger (red.), *Fra holtijar til holting: språkhistoriske og språksosiologiske artikler til Arne Torp på 70-årsdagen* (s. 123-139). Oslo: Novus forlag.

I denne artikel sammenstiller vi en række resultater fra MIN-projektet (Moderne Importord i sprogene i Norden¹) med henblik på at skære projektets måske mest overraskende resultat ud i pap – nemlig at danskerne fremstod som sprogpoltiske skabspurister og nordmændene som sprogpoltiske skabsliberalister – inden vi forsøger at se hvor langt vi kan komme med at forstå og forklare dette overraskende resultat.

1. Hvad folk 'ved': dansk laissez-faire og norsk purisme

Vi ved da alle at dansk er et mere 'åbent' sprog end norsk! Eller måske bedre formulering: Vi ved alle at danskerne er mere 'åbne' end nordmændene over for sproglig påvirkning udefra. Det er ikke noget der kun fremgår når de lærde rangordner de nordiske sprogsamfund efter 'grad af purisme' (se Lund 1986, Vikør 1995); det er noget den almindelige nordbo ved, som det fremgår af Figur 1.

Figur 1: Lægfolks vurdering af 'purismegrad' for norsk og dansk i 7 nordiske sprogsamfund. (Tallene er gennemsnit på 5-trinsskala, lavt tal er 'mere puristisk'. N varierer fra 24 til 49.)²

¹ <http://folk.uib.no/hnohs/Moderne%20importord%20i%20spraka%20i%20Norden.html>

² Spørgsmålet var to-leddet og lød: 6.1) Der kommer hele tiden nye ord fra andre sprog. de fleste kommer i dag fra engelsk. I hvor høj grad tror du at disse oversættes til dansk, fx *musemåtte* eller bliver bevaret som et importord, fx *teamwork*. 6.2) I de andre sprog i Norden kommer der på samme måde nye ord fra engelsk. I hvor høj grad tror du at ordene her oversættes eller bevares? Svarkalaerne havde 5 trin 'de

Figuren er baseret på data fra MIN-projektets dybdeinterview.³ I alle de syv undersøgte sprogsamfund 'ved' man at dansk er mindre puristisk end norsk. Vi ser også at den største relative forskel i vurderingen af purismegraden findes i Danmark: Det er danskerne selv der er de mest overbeviste om at de er mere 'åbne' end nordmændene over for engelsksprogpåvirkningen.

Lad os nu se nærmere på purismen i norsk og dansk (sprog og sprogsamfund) sådan som den foreligger empirisk belyst i andre af MIN-projektets undersøgelser.

2. Hvad folk siger om engelsk når de bliver spurgt direkte: telefoninterviewundersøgelsen

MIN-projektet indsamlede et omfattende materiale om folks brug af og holdninger til engelsk i en telefoninterviewundersøgelse der blev gennemført af professionelle meningsmålingsinstitutter i (tilnærmet) repræsentative udvalg af befolkningerne. Antal interviewede var 1000 i både Norge og Danmark.⁴

2.1 Selvrapporteret brug

De interviewedes svar på hvor tit de selv havde brugt engelsk i løbet af ugen op til interviewet, fremgår af Tabel 1.

Tabel 1. Selvrapporteret brug af engelsk: frekvens (Svar på spørgsmålet: *Hvor tit har du talt, læst eller skrevet engelsk i løbet af den sidste uge?*)

Land	No		Da	
	N=	1000	1000	999
Slet ikke		41,1	44,4	Mean 2,44
En enkelt gang		10,0	11,6	Std.Dev. 1,413
2 til 4 gange		23,4	15,6	
Omtrent hver dag		15,0	12,1	Mean Rank 1003,0
Flere gange daglig		10,4	15,9	
Ved ikke		,1	,4	
	Pearson chi ²	34,464		K-W chi ² ,168
	df	5		df 1
	p	,000		p ,682

fleste oversættes – en stor del oversættes – 50-50 – en mindre del oversættes – næsten ingen oversættes' + svarmuligheden 'ved ikke'.

³ Dybdeinterviewene blev gennemført af Hanna Óladóttir (islandsk), Jógvan í Lon Jacobsen (færøsk), Marit Merete Lunde (norsk), Catharina Nyström Höög (svensk), Leila Mattfolk (finlandssvensk), Saija Tamminen (finsk), Jacob Thøgersen (dansk). For redegørelser i bogform, se Óladóttir 2009, Nyström Höög 2005a, Mattfolk 2011, Thøgersen 2007.

Procentandelen af informanter der angav at de havde brugt engelsk i ugen op til undersøgelsen (én gang eller mere), var i Norge 58,8, i Danmark 55,2. Denne forskel er ikke statistisk signifikant (Pearson $\chi^2=2,49898$, $df=1$, $p=,1139$).

Svarene blev givet som et valg mellem seks muligheder: *slet ikke – en enkelt gang – 2 til 4 gange – omtrent hver dag – flere gange daglig – ved ikke*. Svarmulighederne kan siges at udgøre en frekvensskala, og hvis vi tildeler skalatrinnene værdier fra 1 til 5 og betragter skalaen som en intervallskala (dvs. at afstanden mellem trinnene på skalaen er lige store), kan vi sammenligne landene mht. gennemsnitsværdier og standardafvigelser (se højre halvdel af Tabel 1). For den statistiske signifikanstestning betragter vi imidlertid skalaen som en ordinalskala (dvs. at afstanden mellem trinnene blot er et spørgsmål om 'mere eller mindre') og anvender en test (Kruskal-Wallis) der arbejder med gennemsnitlig rangorden. Heller ikke når svarene analyseres på denne måde, er der forskel på nordmænd og danskere mht. hvorvidt og hvor tit de bruger engelsk.

Dog er fordelingen på svarmulighederne noget skæv, sådan at flere danskere end nordmænd svarer *slet ikke* eller *en enkelt gang* (56% danskere mod 51,1% nordmænd), samtidig med at flere danskere end nordmænd også svarer *flere gange daglig* (15,9% mod 10,4%). Nordmændenes modsvarende overvægt findes i svarkategorierne *2 til 4 gange* og *omtrent daglig* (38,4% nordmænd mod 27,7% danskere). Hvis vi betragter svarkategorierne som nominaldata og signifikanstester med Pearson's χ^2 , viser den angivne forskel i svarmønster sig at være statistisk signifikant (se venstre halvdel af Tabel 1). Hvis denne forskel skal tolkes og tillægges betydning, kan det udlægges som at Danmark er et mere todelt samfund end Norge hvad brug af engelsk angår: Der er flere der aldrig eller sjældent bruger engelsk, samtidig med at der er flere der bruger engelsk i det daglige.

Tabel 2 sammenstiller de danske og norske svar på et spørgsmål om brugssammenhænge. Som det fremgår, kan vi med stor statistisk sikkerhed fastslå at flere danskere end nordmænd (rapporterer at de) bruger engelsk på arbejdet i både skrift og tale (og desuden at flere danskere end nordmænd svarer 'ved ikke').

⁴ Telefoninterviewundersøgelsen er afrapporteret i Kristiansen og Vikør (2006).

Tabel 2. Engelsk og brugssituationer (Svar på spørgsmålet: *I hvilke sammenhænge har du læst, skrevet eller talt engelsk i løbet af den sidste uge?* Tallene angiver procentandel af engelskbrugere (N) der har angivet en eller flere af brugssammenhænge 3.1–3.5)

	No	Da	Pearson chi ²	df	p
N=	588	552			
3.1 arbejde skrift	33,2	41,1	7,738	1	,005
3.2 arbejde tale	38,4	48,2	11,040	1	,001
3.3 læst bøger, artikler	54,9	51,6	1,247	1	,264
3.4 fritid skrift	18,7	17,9	,114	1	,736
3.5 fritid tale	25,3	25,4	,000	1	,993
3.6 ved ikke	,5	2,2	6,069	1	,014

Opsummerende om selvrapporert sprogbrug må vi sige at der ikke synes at være den store forskel på hvor hyppigt nordmænd og danskere mener at de bruger engelsk. I den udstrækning der *er* en forskel, er andelen der angiver minimal brug af engelsk, større i Danmark end i Norge. Samtidig er andelen der angiver at bruge engelsk flere gange dagligt, større i Danmark end i Norge – hvilket formentlig skal ses i sammenhæng med at der også er flere danskere end nordmænd der (rapporterer at de) bruger engelsk i arbejdsammenhænge, såvel i tale som i skrift.

2.2 Bevidste holdningstilkendegivelser

De interviewede svarede også på spørgsmål der drejede sig om hvordan de så på engelskpåvirkningen, og hvordan de mente at sprogsamfundet burde forholde sig til den. Svarene på disse spørgsmål vil vi kalde for *bevidste* holdningstilkendegivelser. Fire spørgsmål rejste engelskpåvirkningen som 'abstrakt' sprogpolitisk problemstilling. Tabel 3 sammenstiller resultaterne for Norge og Danmark (den oprindelige spørgsmålsnummerering er bevaret).

Tabel 3. Selvrapporert 'abstrakt' sprogpolitisk purisme

Grad af tilslutning til...

- (4a) påstand om at *der bruges for mange engelske ord*
- (4b) påstand om at *der bør laves afløserord*
- (6) påstand om at *det ville være bedst hvis alle i verden havde engelsk som modersmål*
- (8) brug af engelsk som arbejdsprog i [norske/danske] virksomheder

Det laveste tal for gennemsnit (mean) og gennemsnitlig rangorden (mean rank) er udtryk for den relativt største 'engelskpositivitet'.

Variabel	(4a)		(4b)		(6)		(8)		(4a+4b+6+8)	
Land	No	Da	No	Da	No	Da	No	Da	No	Da
Mean	3,65	2,98	3,29	2,54	4,09	3,97	1,98	1,79	13,00	11,27
N=	984	983	979	981	981	982	953	969	911	928
Std. Dev.	1,305	1,490	1,512	1,526	1,368	1,491	,897	,888	3,320	3,362
M. Rank	1106,7	861,2	1111,5	849,8	1000,6	963,4	1018,3	905,6	1058,0	784,5
K-W chi ²	96,632		110,384		2,760		23,331		122,859	
df	1		1		1		1		1	
p	,000		,000		,097		,000		,000	

Svarene på (4a), (4b) og (6) er afgivet på 5-trinsskalaer. Svarene på (8) er kodet som afgivet på en 3-trinsskala. Den sammenlagte skala (4a+4b+6+8) får dermed minimumsværdi 4 og maksimumsværdi 18.

Den anvendte signifikanstest, Kruskal-Wallis, behandler data som ordinaldata (og arbejder med de umiddelbart mindre forståelige tal for gennemsnitlig rangorden).

Som gennemsnit kommer de interviewede danskere ud med lavere værdier end de interviewede nordmænd på alle fire spørgsmål (forskellen er ikke-signifikant på det hypotetiske spørgsmål (6) om engelsk som modersmål for alle). Vi kan med stor sikkerhed slå fast at danskerne er 'generelt mere engelskpositive' (4a+4b+6+8) end nordmændene når engelskpåvirkningen rejses som 'abstrakt' sprogpolitisk problemstilling.

Svarmønstret i Tabel 4 viser at det samme resultat fremkommer når holdninger til engelskpåvirkningen rejses som et spørgsmål om 'konkret' valg mellem de engelske ord (*e-mail*, *bodyguard* og *design* og de tilsvarende 'hjemlige' ord *e-post*, *livvagt* og *formgivning*). Langt flere danskere end nordmænd angiver at de foretrækker det engelske ord.

Tabel 4. Selvrapporeret 'konkret' ordpurisme (Svar på spørgsmålet *Hvilket ord foretrækker du at bruge: (e-)mail eller e-post, bodyguard eller livvagt, design eller formgivning?*). Procenttal.

Variabel	(5a) (e-)mail/ e-post		(5b) bodyguard/ livvagt		(5c) design/ formgivning	
	No	Da	No	Da	No	Da
engelsk	33,0	81,3	5,6	42,9	59,1	78,8
'hjemligt'	50,0	10,4	87,6	42,5	29,9	12,3
begge	12,2	1,9	4,3	12,1	7,2	7,0
usikker	4,8	6,4	2,5	2,5	3,8	1,9
chi ²	541,258		480,304		107,907	
df	3		3		3	
p	,000		,000		,000	

Opsummerende om de bevidst tilkendegivne sprogholdninger må vi sige at de reproducerer hvad vi alle 'ved': Danskerne er mere laissez-faire, nordmændene mere puristiske.

2.3 Den officielle sprogideologis gennemslagskraft

Når folk bliver spurgt direkte, reproducerer deres svar den purisme-forskel der eksisterer i (kraft af) den offentlige diskurs: Danskerne fremstiller sig selv som 'liberale', nordmændene fremstiller sig selv som 'purister'. Dette er et vigtigt fund, som telefoninterviewets resultater tillader at formulere mere generelt. Faktisk er det sådan at svarene i telefoninterview-undersøgelsen rangordner samtlige syv sprogsamfund på purismeskalaen i overensstemmelse med hvad traderet 'viden og visdom' tilsiger. De forskellige

samfunds 'officielle sprogideologi' sætter sig igennem og reproduceres i befolkningerne med stor styrke. Dermed er der åbnet for en indsigt i den officielle sprogideologis natur og betydning som utvivlsomt er et af MIN-projektets vigtigste bidrag (Kristiansen 2005).

Vi kan underbygge konklusionen om de åbne, bevidste opfattelsers natur hvad angår tilgængelighed og reproduktion, ved at vise de mønstre der fremkommer når svarene analyseres med de interviewede fordelt på forskellige sociale grupperinger. For at muliggøre sammenligning på tværs af samfundene blev baggrundsvariablerne inddelt i de kategorier der ses i opstillingen nedenfor. Pointen i vores sammenhæng her er at tegnet > er sat ind som hypoteser på grundlag af hvad vi alle 'ved' om engelskpåvirkningens sociale betydninger. Med andre ord: > angiver vores 'almene forventninger' om hvilken kategori der bruger mest engelsk og er mest 'engelskpositiv':

Køn: Mænd > Kvinder
 Alder: Lav > Mellem > Høj
 Indkomst: Høj > Mellem > Lav
 Uddannelse: Høj > Mellem > Lav
 Region: Urban > Rural
 IT-kontakt: Høj > Mellem > Lav
 Ideologi: Individualister > Solidariske

Kategorierne 'urban' og 'rural' på regionsvariablen kunne ligeså vel benævnes 'central' og 'perifer', men det er uden betydning i denne sammenhæng. IT-kontakt drejede sig om hvorvidt informanten havde 'PC med internet' i hjemmet, 'PC uden internet', eller 'ikke havde PC' i hjemmet. Ideologi drejede sig om hvorvidt informanten anså 'solidaritet' eller 'individuel frihed' som vigtigste samfundsideal.

Table 5. Selvrapporteret brug og holdninger – og baggrundsfaktorer
 Tabellen viser hvilke baggrundsfaktorer der fremviser signifikante forskelle ($p < .05$);
 > læses hhv. 'bruger mere engelsk end' og 'er mere engelskpositiv end'

	(2) brugsfrekvens		(4a+4b+6+8) generel 'abstrakt' purisme	
	No	Da	No	Da
køn	M > K	M > K	M > K	M > K
alder	L > M > H	L > M > H	L > M > H	L > M > H
indkomst	H > M / L	H > M > L	H > M > L	H > M > L
uddannelse	H > M > L	H > M > L	H > M > L	H > M > L
region	U > R	U > R	U > R	
IT-kontakt	H > M > L	H > M > L	H > M > L	H > M > L
ideologi	I > S	I > S	I > S	I > S

Tabel 5 viser hvordan svarmønstrene ser ud mht. brugshyppighed og generel 'abstrakt' purisme og bekræfter fuldt ud vores almene forventninger. Baseret på selvrappede data gælder det for såvel Danmark som Norge at den prototypiske engelskbruger og anti-purist er *en ung urban mand der har høj uddannelse og indkomst, PC med internet i hjemmet og tro på individuel frihed som samfundsideal*. Omvendt, hvis man ikke bruger så meget engelsk og er mere negativ over for engelskpåvirkningen, så er chancen større for at man er *en ældre kvinde fra landet, uden PC i hjemmet, med lav uddannelse og indkomst, og solidaritet som samfundsideal*.

Som gennemsnit er det altså sådan at en befolkning, direkte adspurgt, ganske så præcist 'reproducerer' den officielle sprogideologi og de sociale værdier og vurderinger der omgiver engelskpåvirkningen. Omvendt formuleret er det ideologien og værdierne der 'sætter sig igennem' i befolkningen.

Den omfattende og mangeartede empiri der er indsamlet i MIN-projektet, gør det muligt at anskue dette billede fra andre vinkler. Vi skal først inddrage resultater fra analyser af *underbevidst tilkendegivne holdninger* (sektion 3), dernæst resultater fra analyser af *faktisk sprogbrug* (sektion 4).

3. Hvordan folk reagerer på 'engelskfarvning' af sproget når de ikke er klar over at de lægger holdninger for dagen: Masketesten

Resultater fra danske sprogholdningsundersøgelser tyder på at de sociale værdier og vurderinger der knyttes til variationen i moderne dansk standardsprog, er meget forskellige afhængigt af om vurderingerne tilkendegives bevidst eller underbevidst (Kristiansen 2009). Mod baggrund af denne erkendelse indsamlede vi reaktioner på 'engelskfarvet' og 'ren' sprogbrug i en såkaldt masketest, hvor pointen er at deltagerne ikke er klar over at de giver sprogholdninger til kende. I den forstand omtaler vi disse tilkendegivne holdninger som *underbevidste*.⁵

I Norge og Danmark deltog hhv. 610 og 620 personer i masketesten. De lyttede til en CD med fem let varierede oplæsninger af en og samme nyhedstekst, hvori indgik små forskelle i 'engelskfarvning'. To af oplæsningerne blev fremført af en og samme person, hvoraf den ene oplæsning sprogligt set var 'ren' og den anden 'engelskfarvet'. (De tre

⁵ Masketesten er afreporteret i Kristiansen (2006).

øvrige fungerede som 'fyldstemmer' for at mindske risikoen for at deltagerne skulle opdage at en stemme indgik to gange. Dette eksperimentoplæg er kendt som 'the Matched-Guise Technique'). Informanterne blev fortalt at oplæserne skulle vurderes med henblik på ansættelse i et job som nyhedsoplæser i radioen. Oplæsernes præstationer skulle bedømmes på 8 skalaer (*ambitiøs, selvstændig, tiltalende, interessant, intelligent, afslappet, tillidsvækkende, effektiv*) med 7 trin fra 'slet ikke' i den ene ende til 'meget' i den anden. Til sidst skulle de fem oplæsere rangordnes med hensyn til hvor egnede de var til jobbet.

Resultatet af masketesten fremgår af Tabel 6 og kan formuleres meget enkelt og kortfattet for Danmarks vedkommende: Den 'rene' maske vurderes mere positivt end den 'engelskfarvede' på alle vurderingsskalaer. For Norges vedkommende er det overordnede billede at der ikke gøres forskel på de to masker. I den udstrækning der gøres forskel, er det den 'engelskfarvede' maske der opvurderes som mere *ambitiøs, selvstændig* og *afslappet* end den 'rene' maske. I deres underbevidste holdningstilkendegivelser, som de kommer til udtryk i masketesten, fremstår danskerne altså som langt mere negative end nordmændene over for engelskpåvirkningen.

Tabel 6. Underbevidste holdninger i masketesten: Dansk og norsk vurdering af 'ren' national og 'engelskfarvet' sprogbrug mht. 8 personlighedstræk og jobegnethed (signifikante forskelle er markeret ved gråtoning, kraftigst af den mere positive vurdering)

maske	Personlighedstræk								Job
	ambitiøs	intelligent	selvstændig	effektiv	tiltalende	tillidsvækkende	interessant	afslappet	jobegnet
dansk	3,96	4,10	4,00	3,95	3,93	3,95	3,71	4,22	2,58
engelsk	3,39	3,54	3,35	3,32	3,15	3,26	2,99	3,65	3,29
sign.	***	***	***	***	***	***	***	***	***
norsk	4,64	4,57	4,62	4,82	4,43	4,58	4,38	4,27	2,27
engelsk	4,78	4,56	4,79	4,89	4,45	4,58	4,40	4,46	2,27
sign.	*		*					*	

Tallene for PERSONLIGHEDSTRÆKKENE er gennemsnit på 7-trinsskalaer. Højt tal er mere positiv vurdering.

Tallene for JOB-EGNETHED er gennemsnit på en 5-trinsskala. Lavt tal er mere positiv vurdering.

Signifikanstest: Wilcoxon Signed Ranks * p<.05 *** p<.001

Vi kan tilføje at danskerne faktisk fremstår som de mest negative af alle i Norden over for engelskfarvning af eget sprog. Hvis vi lægger gennemsnitsværdierne på de 8 personlighedstrækskalaer sammen og deler med 8, får vi for danskernes vedkommende

3,98 og 3,33 for hhv. den danske og den engelske maske, dvs. en difference til den danske maskes fordel på $3,98 - 3,33 = 0,65$. Denne vurderingsforskel til fordel for den nationalsproglige maske er større end i noget af de andre undersøgte sprogsamfund. De tilsvarende tal for Norge er $4,54 - 4,61 = -0,07$, hvilket giver nordmændene den mindste vurderingsforskel – og får dem til at fremstå som de underbevidst mest 'engelskpositive' i Norden (sammen med finlandssvenskerne).

Også når det gælder baggrundsfaktorenes indvirkning, får vi i masketesten et mønster der afviger stærkt fra det forventede (og det vi fandt i telefoninterviewundersøgelsen; se Tabel 5). Ingen af baggrundsfaktorerne gør nogen forskel i Danmark; alle sociale grupperinger er lige klare i deres opvurdering af den 'rene' maske i sammenligning med den 'engelskfarvede'. Hos de norske masketestdeltagere kan der konstateres en enkelt socialgruppeforskel der svarer til det forventede: De yngre (under 45 år) vurderer den 'engelskfarvede' maske mere positivt end den 'rene', mens de ældre omvendt vurderer den 'rene' maske mere positivt end den 'engelskfarvede'. Men ellers er der ingen forskel (det gælder når deltagerne inddeles efter indkomst, IT-kontakt og ideologi), eller også er forskellene modsatte af det forventede: Relativ opvurdering af den 'engelskfarvede' maske findes hos kvinderne, den laveste uddannelsesgruppe, og i 'periferien' (Vestlandet, Sørlandet, Trøndelag og Nordnorge), mens relativ opvurdering af den 'rene' maske omvendt findes hos mændene, de højere uddannelsesgrupper, og i 'centrum' (Oslo med Østlandet).

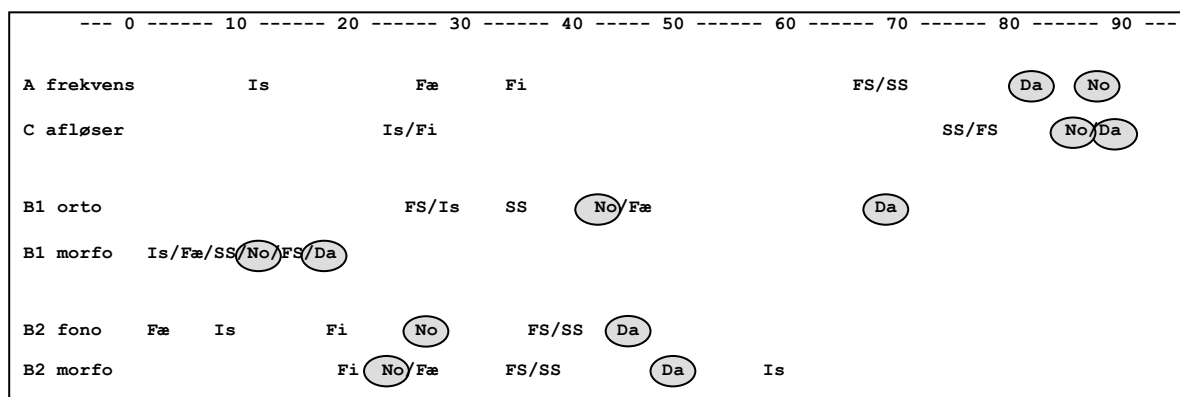
Alt i alt viser masketestens resultater det omvendte billede af hvad vi så i resultaterne fra telefoninterviewundersøgelsen. Hvad vi alle 'ved', bliver vendt på hovedet i masketesten: Den danske befolkning fremstår som langt mere negativ til engelskpåvirkningen end den norske – og vores 'almene forventninger' om hvordan der reageres på engelskpåvirkningen i forskellige sociale grupperinger, bliver gjort til skamme.

Hvad vi nu imidlertid ved med stor sikkerhed, er at de sociale værdier og vurderinger der knyttes til engelskpåvirkningen, synes meget forskellige både i Danmark og Norge – afhængigt af om de tilkendes bevidst eller underbevidst. Når vi sammenligner de to slags tilkendegivelser, fremstår danskerne som skabsliberalister, og nordmændene som skabspurister.

Før vi afslutter med at diskutere denne sprogideologiske situation (sektion 5), skal vi kort se på hvilket lys MIN-projektets analyser af faktisk sprogbrug kaster over problemstillingen.

4. Hvad analyser af faktisk sprogbrug viser

Udefrakommende indflydelse på faktisk sprogbrug i de syv sprogsamfund blev undersøgt og sammenlignet – i skriftlige datasæt mht. (1) frekvens af importord, (2) brugen af ’afløserord’ i stedet for importord, (3) ortografisk og (4) morfologisk tilpasning, – i tale-sproglige datasæt mht. (5) fonologisk og (6) morfologisk tilpasning. De overordnede resultater er opsummeret i Figur 2.⁶

Figur 2. Nordiske sprog rangordnet på 6 parametre efter 'purismegrad' (den puristiske ende er til venstre)

A = antal importord per 10.000 løbende ord i redaktionel avistekst år 2000

C = % importord / afløserord i skriftsprog

B1 = % ikke-tilpassede former mht. ortografi og morfologi i skriftsprog.

B2 = % ikke-tilpassede former mht. fonologi og morfologi i talesprog.

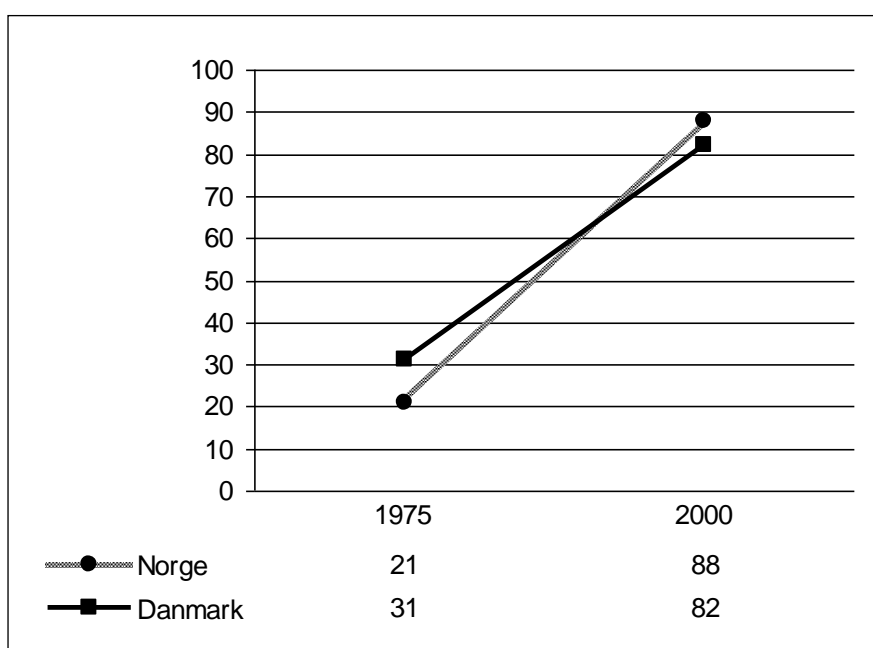
Is=Islandsk, Fæ=Færøsk, No=Norsk, SS=Sverigesvensk, FS=Findlandssvensk, Fi=Finsk, Da=Dansk.

Placeringen af norsk og dansk på de seks 'sprog-niveauer' er fremhævet i de gråtonede cirkler. Norsk er mere puristisk end dansk hvad ortografi/fonologi og morfologi angår, men er fælles med dansk om at være mindre puristisk end de øvrige nordiske sprog hvad det leksikalske niveau angår. Det er ikke sådan at norsk er mere præget af 'afløserord' end dansk, hvis man gik rundt og troede det. I MIN-projektet blev der lavet kvantitative undersøgelser i flere forskellige databaser med henblik på at kunne sammenligne brugsfrekvens for hhv. importord og afløserord, fx *homepage* og *hjemmeside*. Der er mange problemer forbundet med disse sammenligninger, men det generelle billede synes at være at der ikke er nævneværdig forskel på Danmark og Norge hvad angår omfang og brug af afløserord. Den importordfrekvens der er gengivet i Figur 2 gælder redaktionel

⁶ For fuldstændige redegørelser for de forskellige undersøgelser, se Selback og Sandøy 2007 (A), Kvaran 2007 (C), Jarvad og Sandøy 2007 (B1), Omdal og Sandøy 2008 (B2).

tekst i et udvalg af aviser fra 2000. Som det fremgår, er frekvensen højere i norske aviser end i danske: 88 mod 82 importord per 10.000 løbende ord.

Når 2000-tallene sammenlignes med tilsvarende tal fra 1975 (som også blev studeret i MIN-projektet), ser det ud som i Figur 3. Vi kan konstatere at brugen af importord er steget hurtigere i norske aviser end i danske. Når vi samtidig ved at det for begge sprog gælder at andelen af engelske ord udgør ca. 90 procent af importordene, må vi (selv om procentandelen gælder totalmaterialet og ikke er opgivet for hver af de to årgange separat) kunne slå fast at brugen af engelsk er steget hurtigere i norske aviser end i danske.

Figur 3: Antal importord per 10.000 løbende ord i redaktionel avistekst i Norge og Danmark i 1975 og 2000

Sammenligningerne af faktisk sprogbrug kan konkluderes med at ligheder og forskelle i 'purismegrad' varierer med sprogniveau, og at nordmændene fremstår som specielt 'åbne' for engelskpåvirkningen på det leksikalske niveau.

5. Diskussion

Resultaterne fra telefoninterviewundersøgelsen og masketesten underbygger vores antagelse om at der findes hhv. et 'åbent' og et 'skjult' værdisystem knyttet til engelskpåvirkningen. Det gælder for både Norge og Danmark. Samtidig viser vores sammenligninger af de to lande at de bytter plads på purisme-skalaen når vi skifter fra 'åbne' til

'skjulte' vurderinger. Hvis vi betragter de 'åbne' vurderinger som overfladiske og mindre ægte end de 'skjulte' vurderinger, fremstår danskerne som skabspurister og nordmændene som skabsliberalister. På det 'skjulte' holdningsniveau kan danskerne langt bedre lide en dansk stemme der taler 'rent' dansk uden engelske indslag, mens nordmændene ikke reagerer tilsvarende relativt negativt på en norsk stemme der taler med engelske indslag, tværtimod en smule mere positivt end når den samme stemme taler 'rent' norsk. Det er da virkelig et fund der slår benene væk under hvad vi alle 'ved' om danskere og nordmænd og sproglig purisme! Kan vi forklare det? – Der er i hvert fald tre mulige indfaldsvinkler for den der vil forsøge.

En første mulighed består i at problematisere MIN-projektets teoretiske og metodiske tilgang til problemstillingen engelskpåvirkning og purisme. Purisme kan defineres som en holdning til sprog som går ind for at holde nationalsprogene 'rene', dvs. fri for importord. Purisme har spillet en varierende rolle gennem Europas sproghistorie hvor holdningen kan spores tilbage til de første tyske grammatikkers afvisning af franske låneord (Thomas 1991). Nu om dage er denne holdning forbeholdt indflydelse fra engelsk, og det er der, som MIN-projektets resultater viser, gode grunde til. Men at være purist er *risky business*. Man risikerer at afvise ord som for længst har vundet indpas, og at acceptere ord som er nylige importord. For at være på den sikre side kan man slå op i nyordslister eller etymologiske ordbøger, men det er jo forbeholdt folk der kender til den slags. Det betyder at det ikke er så simpelt at vide hvad det er folk har svaret eller reageret på når sprogforskere udsætter dem for spørgsmål og sprogprøver.

I sidste ende er det principielt uladsiggørligt at gennemføre præcis 'samme' undersøgelse i vidt forskellige sprogsamfund? Så uanset hvor meget og længe man bestræber sig på at konstruere instrumenter der indsamler sammenlignelige data, vil man altid måtte være åben for at de resultater der fremanalyseres af dataene, har rod i den teoretiske og metodiske tilgang mere end i virkelighedens sprogsamfund. At der udviklede sig megen refleksion og bevidsthed om dette i MIN-projektet, ikke mindst blandt de mange deltagende forskerekrutter, kan ses som et af projektets fortjenester.⁷ I stedet for at bidrage til den diskussion, skal vi her driste os til at overveje et par mulige forklaringer af substantiel art.

⁷ Man kan få syn for sagen ved at konsultere mange af 'MIN-rekrutternes' publikationer. Se fodnote 3 og henvisningerne der; se også Nyström Höög (2005b), Mattfolk (2005), Thøgersen (2005).

Det kunne måske synes nærliggende at spørge om ikke danskernes relativt negative reaktion på engelskfarvet sprogbrug skal ses i sammenhæng med den udtalte 'fremmedforskrækkelse' som mange mener har præget landet i det seneste årti? Men ved nærmere eftertanke virker den forklaring ikke særlig overbevisende. For det første synes 'fremmedforskrækkelsen' især knyttet til indvandrere der ikke har engelsk som førstesprog; og det kan sikkert også diskuteres om denne slags 'fremmedforskrækkelse' er stærkere og mere omfattende i Danmark end i Norge. Og hvis vi, for det andet, inddrager den side af globaliseringen som i høj(ere) grad *er* engelsksproglig – herunder udviklingen af EU-samarbejdet – er der næppe grundlag for at hævde at den danske befolkning er mere afvisende end den norske, vel snarere tværtimod.

Der er formentlig mere hold i at pege på mediesituationen i henholdsvis Norge og Danmark som en mulig årsag til de masketestresultater der 'afslører' danskerne som skabspurister og nordmændene som skabsliberalister. Vi kender ikke til undersøgelser der sammenligner omfang og art af engelskfarvet sprogbrug i de to landes medier (den interessante undersøgelse har vi til gode), men det er hævet over tvivl at norske lydmedier vænner folk til at æteren er fuld af variation, hvor de danske lydmedier vænner folk til at æteren er forbeholdt et standardsprog. Nordmændene er langt mere vant til at skulle lukke ørene op for sprog der afviger fra deres eget på alle sproglige niveauer. Det er formentlig årsagen til at nordmændene altid klarer sig bedre end danskerne (og svenskerne) i undersøgelser af nabosprogsforståelse (se fremstilling og diskussion i Torp 1998). Det giver sig ligeledes udslag i en 'åben' mere accepterende holdning til variation i lydmedierne – hvilket også findes dokumenteret i resultaterne fra MIN-projektets telefoninterviewundersøgelse. Et spørgsmål om holdninger til sprogbrug hos ansatte i radio og fjernsyn var taget med for at kunne sammenligne holdninger til engelskpåvirkningen med sprogholdninger i almindelighed. Spørgsmålsformuleringer og resultater kan ses i Tabel 7.

Tabel 7: Telefoninterviewets spørgsmål 7.

– **Norsk version:** Tilsatte i radio og fjernsyn følger ikke altid de samme normene for sprogbrug. Hva synes du om at de bruker sitt vanlige dagligspråk i stedet for standardspråk (dvs. bokmål eller nynorsk) i sendingene? Er du...

– **Dansk version:** Ansatte i radio og fjernsyn følger ikke altid de samme normer for korrekt sprog. Hvad synes du om brug af almindeligt dagligsprog i stedet for rigsdansk i udsendelserne? Er du...

	NORGE	DANMARK
n =	1000	1000
1 svært positiv	52,9	23,3
2 nokså (no.) / overvejende (da.) positiv	27,6	32,9
3 hverken positiv eller negativ	8,7	14,6
4 nokså (no.) / overvejende (da.) negativ	6,1	15,5
5 svært negativ	3,7	9,9
usikker, ved ikke	1,0	3,8
Gennemsnit på 5-trinsskala (1–5)	1,79	2,54

Kruskal-Wallis: $\chi^2=200,514$ $df=1$ $p=0,000$

Problemet med at stille 'samme' spørgsmål i to så forskellige sprogsamfund er i hvert fald smukt illustreret her. Det er ikke usandsynligt at nordmænd og danskere i almindelighed forbinder noget ret så forskelligt med de termer der er brugt til at 'forankre' den relevante sproglige variation. Resultatet ville sikkert have set noget anderledes ud hvis der var blevet brugt andre termer. Ikke mindst er det sandsynligt at nordmænd og danskere forbinder noget forskelligt med 'almindeligt dagligsprog' ('vanlig dagligspråk'). Hvis termen i stedet havde været 'dialekt' ville det næppe have fået andelen af positive nordmænd til at falde, hvorimod det nok ville have givet et betydelig lavere tal for positive danskere. Uanset, i den udstrækning vi kan hævde at vi her har målt det 'samme', tyder resultatet på et stærkere 'åbent' normeringskrav over for ansatte i radio og fjernsyn i den danske befolkning end i den norske. Det betyder formentlig at der også findes en stærkere 'skjult' forventning til hvordan radiostemmer lyder – ikke mindst de stemmer der læser nyheder op. Og det var nyhedsoplæsning i radioen der blev bedømt i masketesten.

Så hvordan skal vi i sidste ende forstå det overraskende fund at nordmænd er skabsliberalister og danskerne skabspurister? Vi er langt fra sikre, men vores bedste bud er at det skal ses i sammenhæng med forskellige forventninger om (og dermed accept af) hvad man kan blive udsat for af sprogbrug i radioen. Den norske *skabsliberalisme* i forhold til engelskfarvning af norsk (som den kommer til udtryk i masketesten) er et biprodukt af medieliberalismen i forhold til de dialektale farvninger af norsk. Den modsva-

rende danske *skabspurisme* har sine rødder i de forventninger til 'rent' sprog der skabes af et stærkt ensproget medieunivers.

Litteratur

- Jarvad, Pia og Helge Sandøy (red.). 2007. *Stuntman og andre importord i Norden. Om udtale og bøjning*. [Moderne importord i språka i Norden VII]. Oslo: Novus.
- Kristiansen, Tore. 2005. The power of tradition. A study of attitudes towards English in seven Nordic communities. *Acta Linguistica Hafniensia* 37. 155–169.
- Kristiansen, Tore (red.). 2006. *Nordiske sprogholdninger. En masketest*. [Moderne importord i språka i Norden V]. Oslo: Novus.
- Kristiansen, Tore. 2009. The macro-social meaning of late-modern Danish accents. *Acta Linguistica Hafniensia* 41. 167–192.
- Kristiansen, Tore og Lars Vikør (red.). 2006. *Nordiske språkhaldninger. Ei meningsmåling*. [Moderne importord i språka i Norden IV]. Oslo: Novus.
- Kvaran, Guðrun (red.). 2007. *Udenlandske eller hjemlige ord? En undersøgelse af sprogene i Norden*. [Moderne importord i språka i Norden VI]. Oslo: Novus.
- Lund, Jørn. 1986. Det sprogsociologiske klima i de nordiske lande. Kommentarer og påstande. *Sprog i Norden*. 34–45.
- Mattfolk, Leila. 2005. Investigating attitudes to 'ordinary spoken language': Reliability and subjective understandings. *Acta Linguistica Hafniensia* 37. 171–191.
- Mattfolk, Leila. 2011. *Attityder till det globala i det lokala. Finlandssvenskar om importord*. [Moderne importord i språka i Norden XII]. Oslo: Novus.
- Monka, Malene og Tore Kristiansen. 2006. Danmark. Kristiansen (red.) *Nordiske sprogholdninger. En masketest*. [Moderne importord i språka i Norden V]. Oslo: Novus. 83–97.
- Nyström Höög, Catharina. 2005a. *Teamwork? Man kan lika gärna samarbeta! Svenska åsikter om importord*. [Moderne importord i språka i Norden IX]. Oslo: Novus.
- Nyström Höög, Catharina. 2005b. What do people actually think? On scale measuring and personal narratives in attitude studies. *Acta Linguistica Hafniensia* 37. 193–215.

- Óladóttir, Hanna. 2009. *Shake, sjeik eller mjólkurhristingur? Islandske holdninger til engelsk sprogpåvirkning*. [Moderne importord i språka i Norden XI]. Oslo: Novus.
- Omdal, Helge og Helge Sandøy (red.). 2008. *Nasjonal eller internasjonal skrivemåte? Om importord i seks nordiske språksamfunn*. [Moderne importord i språka i Norden VIII]. Oslo: Novus.
- Sandøy, Helge. 2007. Avisspråket i Norden – ei jamføring. Selback og Sandøy (red.) 2007. 127–155.
- Selback, Bente og Helge Sandøy (red.). 2007. *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn*. [Moderne importord i språka i Norden III]. Oslo: Novus.
- Thomas, George. 1991. *Linguistic purism*. London: Longman.
- Thøgersen, Jacob. 2005. The quest for objectivity in the study of subjectivity. *Acta Linguistica Hafniensia* 37. 217–241.
- Thøgersen, Jacob. 2007. *Det er meget godt som det er... er det ikke? En undersøgelse af danskernes holdninger til engelsk*. [Moderne importord i språka i Norden X]. Oslo: Novus.
- Torp, Arne. 1998. *Nordiske språk i nordisk og germansk perspektiv*. Oslo: Novus.
- Vikør, Lars S. 1995. (2nd edition) *The Nordic Languages. Their Status and Interrelations*. Oslo: Novus.